

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

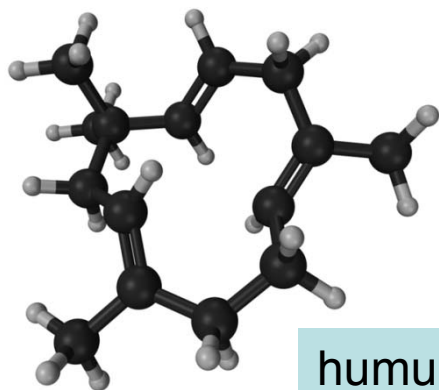
OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

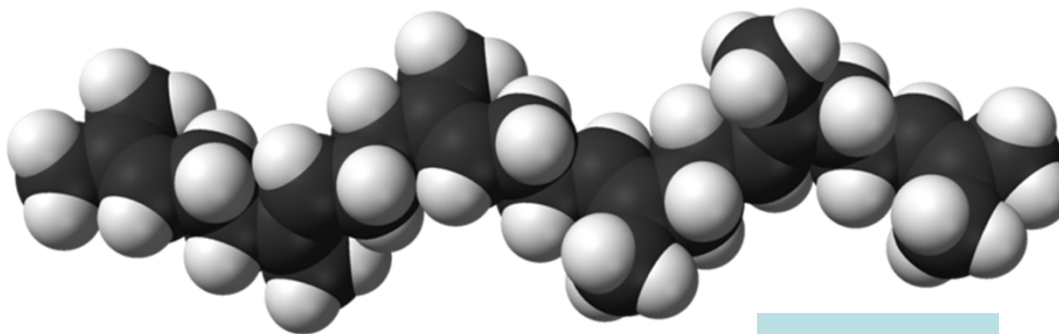
PŘÍRODNÍ LÁTKY

TERPENY

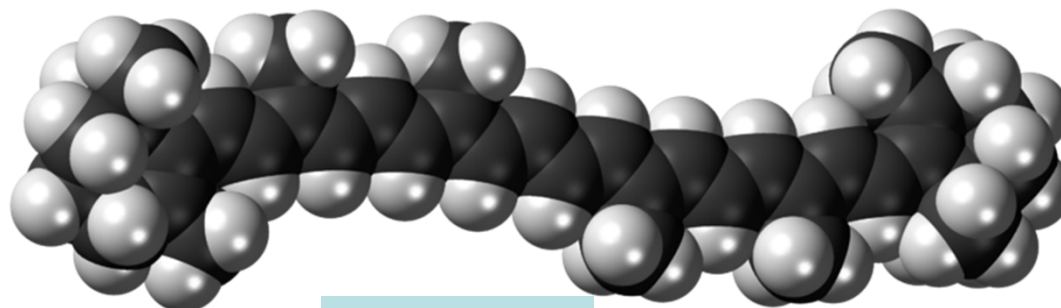
Terpeny

humulen

skvalen

β-karoten

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

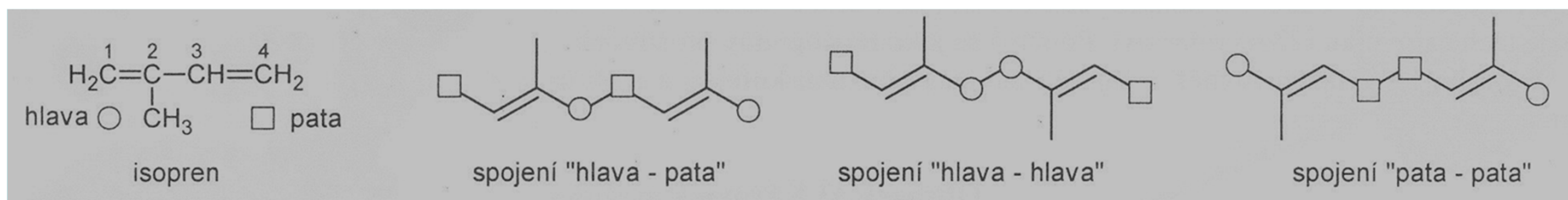
OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Přírodní látky - terpeny

Terpeny

Stavební jednotkou je isopren (2-methyl-buta-1,3-dien). Tento se může spojovat třemi způsoby:

Dělí se dle počtu isoprenových jednotek:

Monoterpeny – dvě jednotky – 10 atomů C

Seskviterpeny – tři jednotky – 15 atomů C

Diterpeny – čtyři jednotky – 20 atomů C

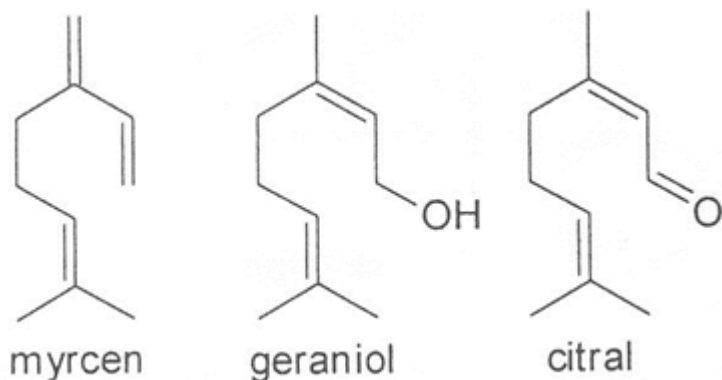
Triterpeny – šest jednotek – 30 atomů C

Tetraterpeny – osm jednotek – 40 atomů C

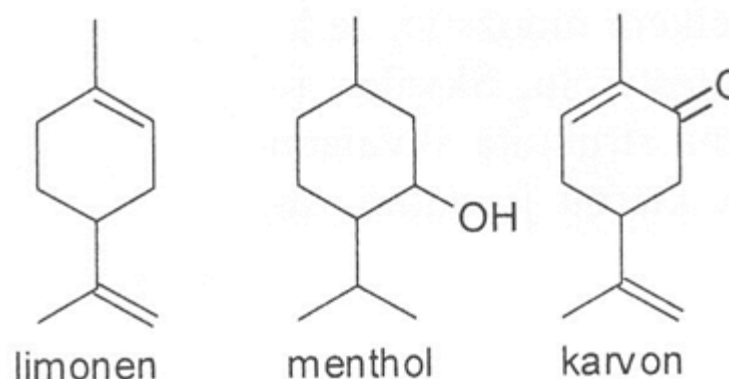
Polyterpeny – nad osm jednotek

Monoterpeny – necyklické, monocyklické

Necyklický a jeho oxidační deriváty, spojení hlava-pata.

Cyklický a jeho oxidační deriváty, spojení hlava-pata.

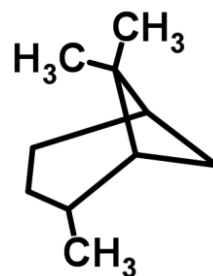
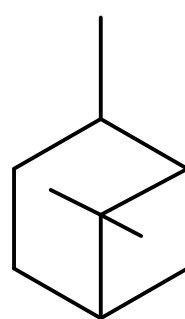

Monoterpeny a jejich oxidační deriváty, obsažené v silicích a olejích rostlin. (Myrcen: fenykl, máta; geraniol: růžový olej; citral: limetka, citron, pomeranč; limonen: citrusy; menthol: máta peprná; karvon: kmín).

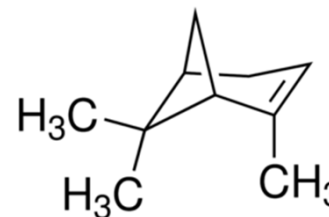
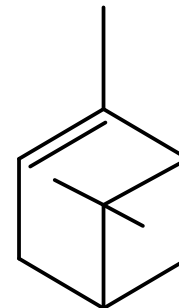
Monoterpeny - bicyklické

Pinan a pineny

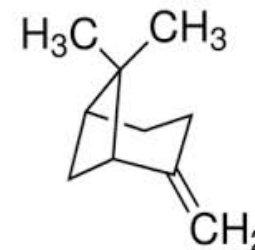
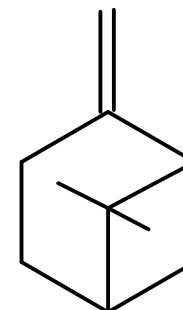
Pineny, příp. hydrogenovaný pinan jsou monoterpeny vyskytující se v kůře a jehlicích (např. hojně Pinus). Jsou součástí terpentýnu silicích rozmarýnu, petrželi, kopru, bazalce, aj.

pinan

α -pinen

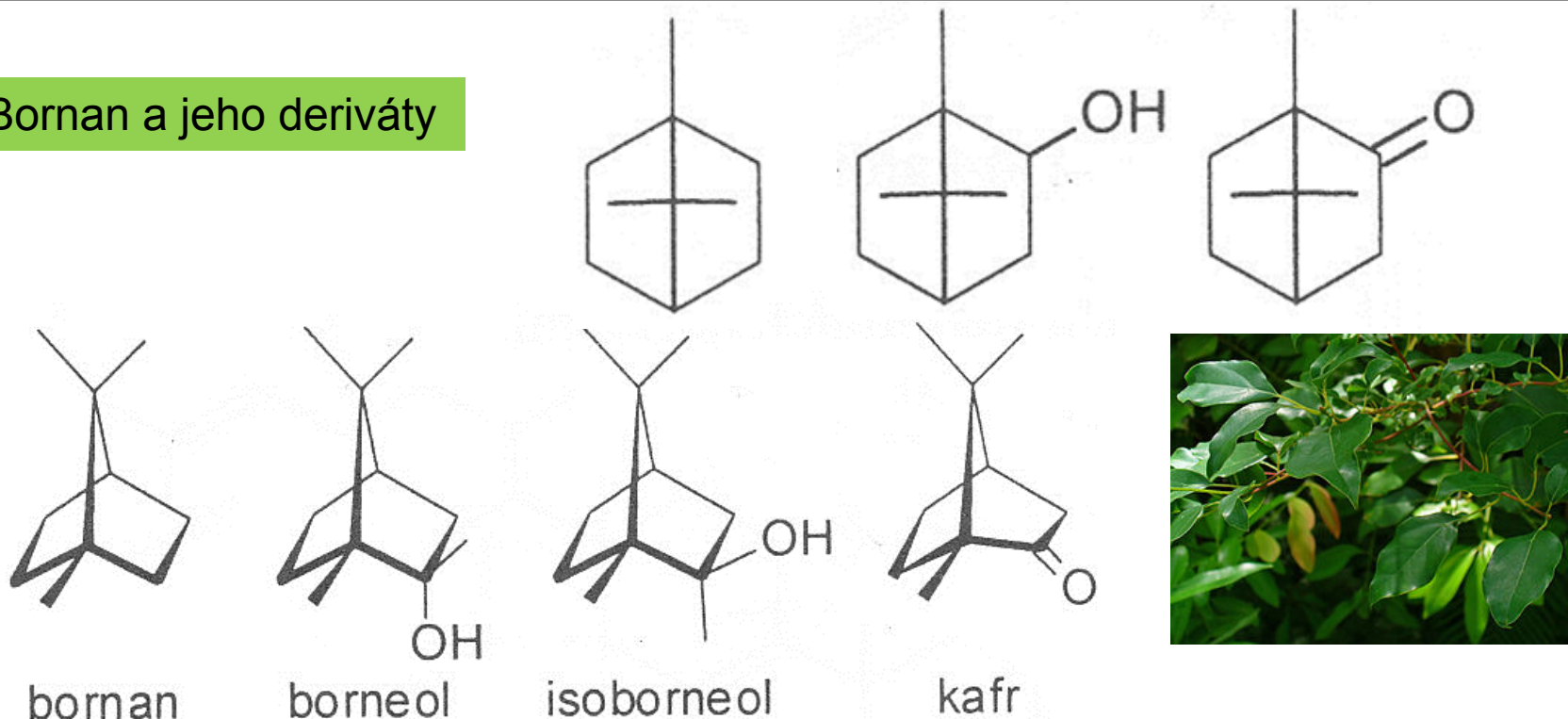

β -pinen

*Nahoře schematický vzorec,
dole možné konformace*

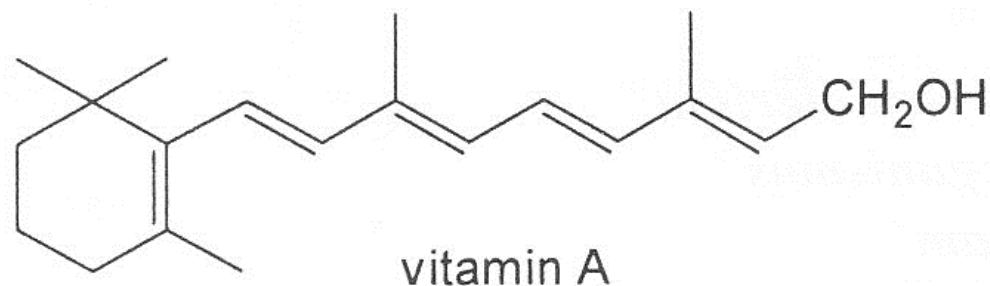
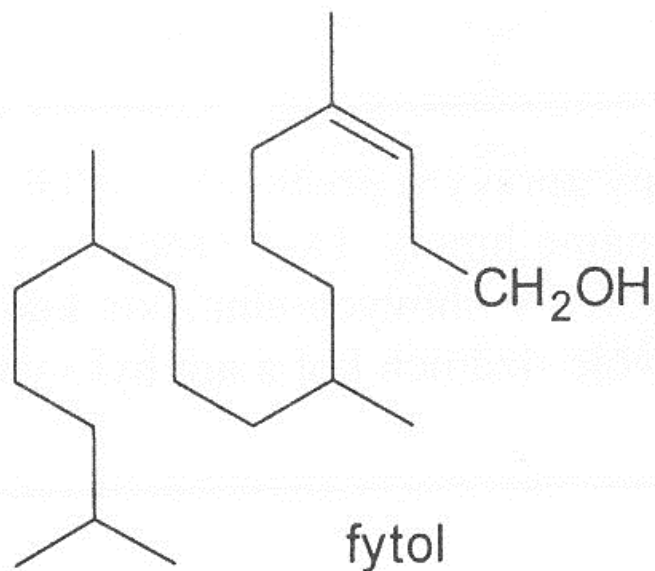
Monoterpeny - bicyklické

Bornan a jeho deriváty

Bornan a jeho deriváty jsou obsaženy v jedlové, levandulové a rozmarýnové silici. Známy je kafr (kafrová silice) nacházející se v kafovníku lékařském (obr). Používá se při plastifikaci celoidu, jako antiseptikum, anestetikum i antirevmatikum. Je ale toxický, může způsobit poškození jater, ve vyšších dávkách i smrt.

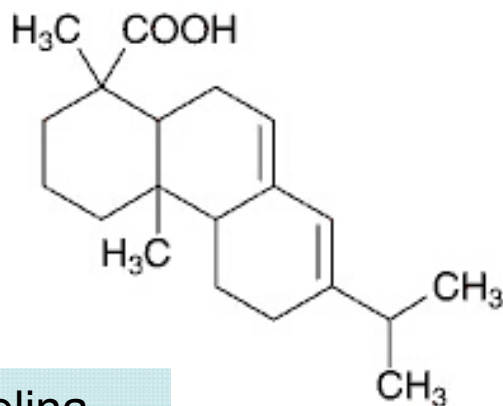
Diterpeny

Fytol je součástí chlorofylu, chlorofyl je pak rozpustný v tucích .
Vitamin A (axeroftol) vzniká z karotenů. Vyskytuje se přímo nebo ve formě
prekursorů v celé řadě potravin. Je rozpustný v tucích. Významně ovlivňuje
kvalitu zraku člověka.

Diterpeny

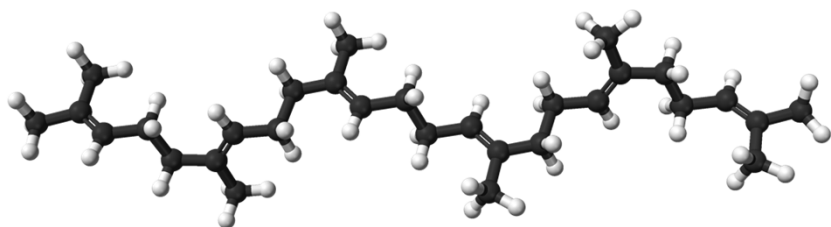
abietová kyselina

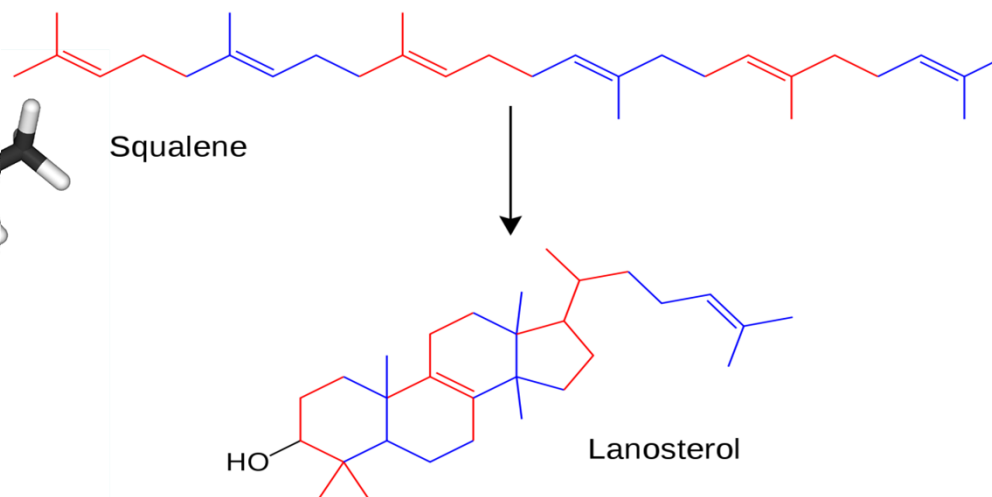
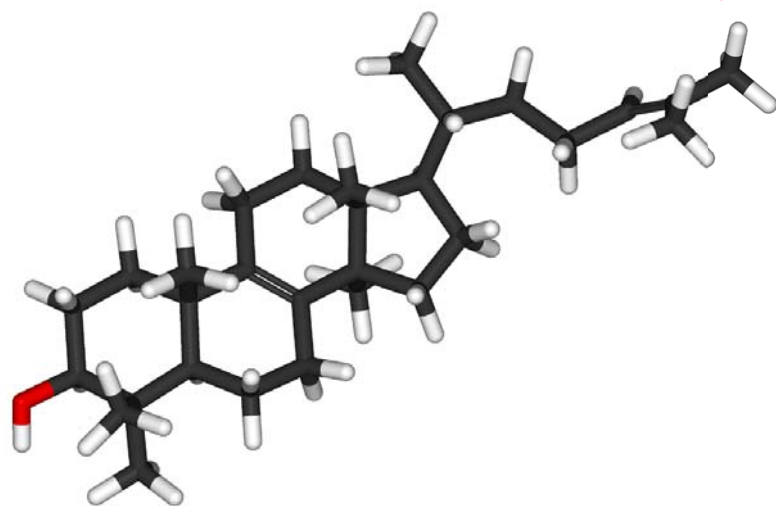
Abietová kyselina a její deriváty jsou hlavní složky pryskyřičných kyselin, látek obsažených v pryskyřici jehličnanů.

Triterpeny

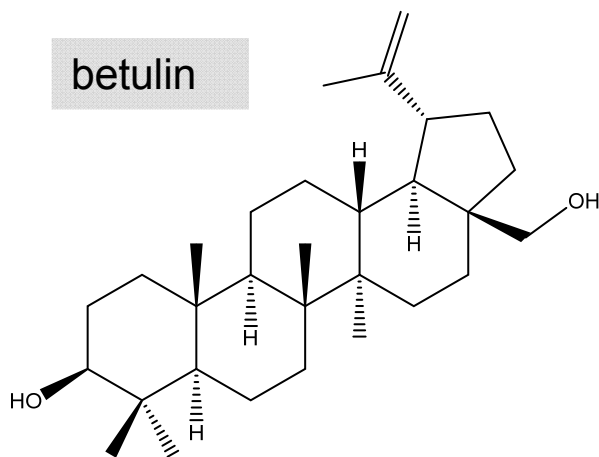

Triterpeny se vyskytují u živočichů (např. skvalen v játrech žraloka) i rostlin. Jsou prekurzory steroidů, látek živočichů i rostlin, např. cholesterolu.

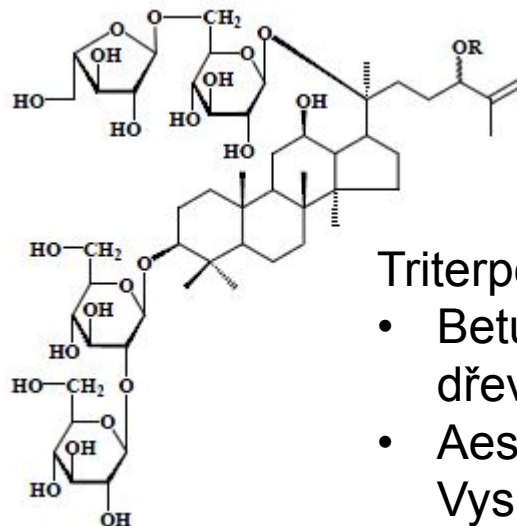

Triterpeny

betulin

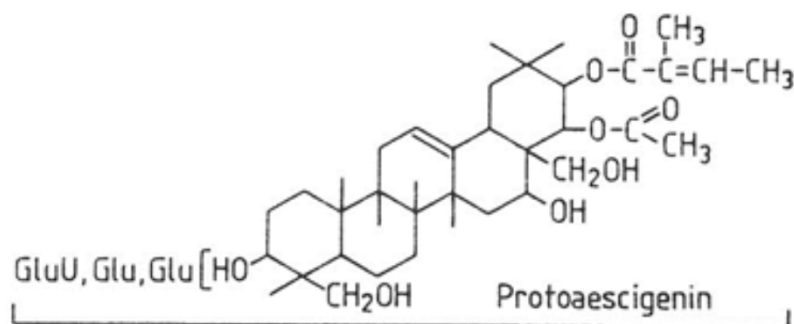

floranotoginsenosid

Triterpeny se vyskytují např. ve dřevě.

- Betulin a jeho deriváty v listnatém dřevě rodů *Betula* a *Quercus*
- Aescin patří mezi saponiny. Vyskytují se v tropickém dřevě jako ochrany vůči termitům a houbám, některé jsou toxické vůči rybám. Všimněte si cyklických forem sacharidů (vlevo).

aescin

Poznámka: Jde pouze o příklady možné struktury a výskytu.

Tetraterpeny - karotenoidy

Karotenoidy jsou žlutá až červená rostlinná barviva, rozpustná v tucích. Systém dvojných vazeb je konjugovaný, což se právě odráží v jejich zbarvení. Do této skupiny patří karoteny, uhlovodíky se 40 atomy uhlíku, zcela necyklické nebo s nenasycenými šestiuhlíkatými kruhy na koncích řetězců. Jejich oxidované deriváty, obsahující skupiny hydroxylové, karbonylové, jsou xanthofyly. Existují i karotenoidové kyseliny.

Jsou to důležitá barviva uplatňující se při fotosyntéze; β -karoten je prekurzorem vitamínu A.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

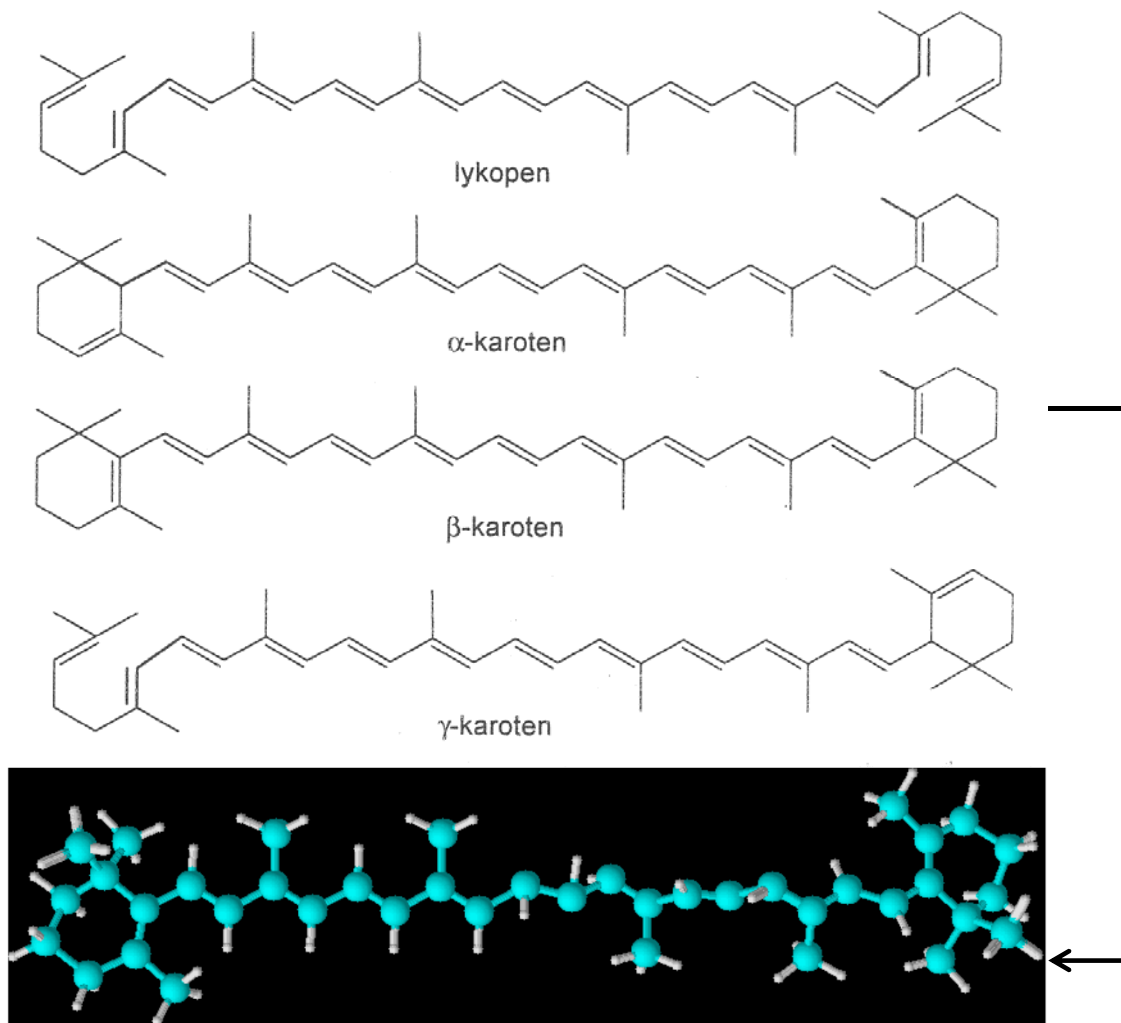
OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Přírodní látky - terpeny

11

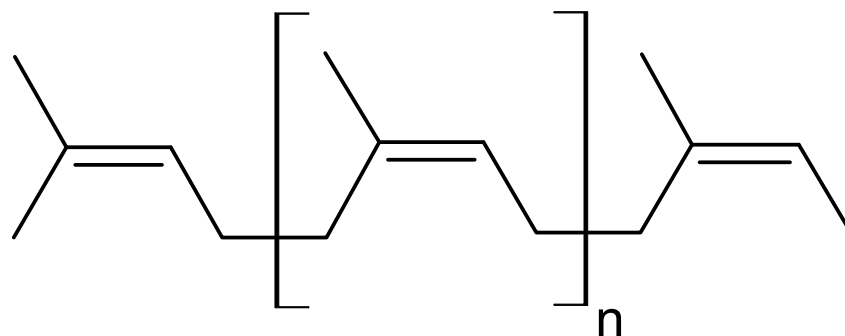
Tetraterpeny - karotenoidy

Polyterpeny

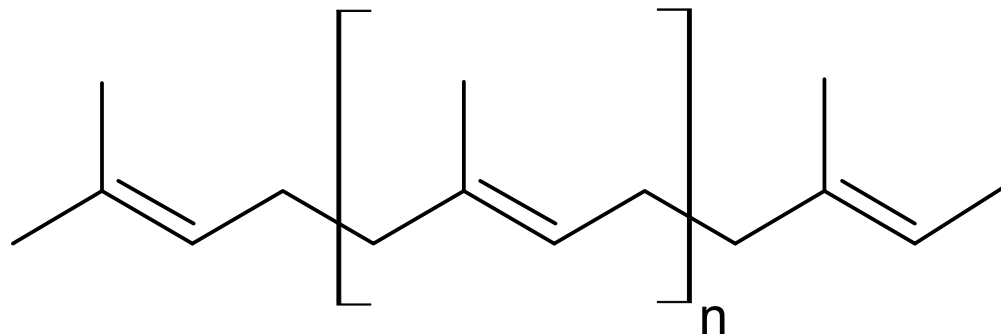
Polyterpeny obsahují více než 40 atomů uhlíku, resp. 8 isoprenových jednotek. Dvojné vazby polyterpenů jsou izolované. V rostlinách se vyskytují dvě významné struktury, struktura kaučuku a gutaperči.

Kaučuk je polyterpen skládající se z 500 – 5000 isoprenových jednotek, ve kterém je pokračování hlavního řetězce na dvojných vazbách v poloze *cis*-. Takováto struktura je vysoce elastická.

Polyterpeny

Gutaperča je polyterpen skládající se zhruba jen ze 100 isoprenových jednotek, pokračování hlavního řetězce na dvojných vazbách je v poloze *trans*-. Takováto struktura je křehká. Přírodní gutaperča se dříve používala jako elektroisolant, dnes se používají nepřírodní materiály.

Polyterpeny

Důležité kaučokodárné rostliny

Druh	Čeleď	Původ	Forma	Obr
<i>Castilloa elastica</i>	Moraceae	Střední Amerika	strom	
<i>Ficus elastica</i>	Moraceae	Asie, Afrie	strom	1
<i>Hevea brasiliensis</i>	Euphorbiaceae	Jižní Amerika	strom	2
<i>Manihot alaziovii</i>	Euphorbiaceae	Jižní Amerika	strom	
<i>Parthenium argentatum</i>	Asteraceae	Mexico, Texas	keř	3
<i>Taraxacum kok-saghyz</i>	Asteraceae	Střední Asie	bylina	4

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Přírodní látky - terpeny

15

Terpeny

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Přírodní látky - terpeny

16

Terpeny

VITAMIN A

Functions

Maintenance of epithelial cells and mucous membranes. Constituent of visual purple (for night vision). Necessary for normal growth, development and reproduction. Maintenance of immune system.

Symptoms of deficiency

Keratinised skin, dry mucous membranes, xerophthalmia. Night blindness. Susceptibility to disease.

Symptoms of toxicity

Dry skin. Loss of appetite and hair, enlarged spleen and liver, abnormal pigmentation of skin. Fetal malformations.

Food sources

Preformed vitamin A Liver, especially cod and halibut liver oil; egg yolk, milk and butter.

Carotene Dark-green, leafy vegetables, especially spinach, broccoli, kale. Deep orange vegetables and fruits, especially carrots, tomatoes, apricots.

